

zgodovine priseljevanja (Immigrant History Research Center – IHRC) na univerzi Minnesota Joel Wurl kratko predstavlja slovensko-ameriško zbirko virov tega centra, Antonio Perotti pa nekoliko obširneje periodični tisk, predvsem časnike italijanskih priseljencev v Francijo med fašističnim obdobjem od 1921 do 1945, ki ga hrani zgodovinski arhiv Informacijskega in študijskega centra mednarodnih migracij v Parizu (Centre d' Informations et d' Etudes sur les Migrations Internationales de Paris – CIEMI).

V tokrat zelo obsežni rubriki Poročila in razmišljanja je objavljenih sedem prispevkov o raznih mednarodnih strokovno-znanstvenih srečanjih, ki so se jih udeležili sodelavci Inštituta, poleg tega pa še predstavitev mednarodnih strokovnih in znanstvenih organizacij za proučevanje izseljenskih vprašanj, študijskega obiska pri slovenskih izseljencih prekmurskega porekla v ZDA ter promocije Slovenije, Louisa Adamiča, Ivana Cimermana in Frana Levstika na japonskih staneh interneta. V rubriki knjižnih ocen je predstavljenih 10 novejših publikacij oz. zbirk z delovnega področja Inštituta, med katerimi velja posebej opozoriti na izčrpno oceno Slovenske izseljenske književnosti v treh knjigah urednic dr. Janje Žitnik in dr. Helge Glušič, ki so jo prispevale kar tri ocenjevalke.

Že zgolj na podlagi tega skopega orisa vsebine lahko zaključimo, da prinaša tudi najnovejša, jubilejna deseta številka Dveh domovin / Two Homelands obilje novih in zanimivih raziskovalnih spoznanj, ki niso omejena samo na nekaj strok. Avtorji prispevkov, glede na usmeritev Inštituta obravnavajo predvsem vprašanja slovenskega izseljevanja, ne zanemarjajo pa tudi izseljenskih vprašanj drugih narodov, ki so slovenskim v marsičem sorodna in podobna. Iz vsebine te številke revije lahko poleg drugega lepo razberemo, kako se slovenski raziskovalci izseljenskih vprašanj uspešno vključujejo v mednarodna znanstvenoraziskovalna prizadevanja na tem področju.

Andrej Vovko

MARIJI: Brezjanski romarji. Izbral in uredil Jože Dežman, fotografije Tomaž Lauko, Skriptorij KA, Radovljica, 1999, 303 str.

Sredi poletja, ko se zgrinjajo na Brezje, najbolj priljubljeno slovensko božjo pot trume romarjev in drugih obiskovalcev, je izšla leta 1999 imenitna knjiga s preprostim naslovom Mariji. V njej je Jože Dežman, kustos Gorenjskega muzeja iz Kranja, sicer zgodovinar po izobrazbi, sistemiziral vpise iz romarskih knjig, kamor številni romarji vpisujejo svoje prošnje, zahvale, trenutne intimne prebliske, celo pesmi. Urednik najprej na kratko in pregledno predstavi fenomen romanja in pri tem operira s številkami: Od l. 1800, ko je bila v cerkvi sv. Vida na Breznici postavljena kapelica Marije Pomagaj, je verjetno to Marijino svetišče obiskalo več kot trinajst milijonov romarjev. V

zadnjih desetletjih jo je po razpoložljivih podatkih obiskalo okrog 220.000 romarjev. Ob postanku v cerkvi številni v njih zapustijo s svojega duhovnega vidika dragocen spomin, kot neubesedeno prošnjo ali zahvalo. To ni kdove kako umetniške vrednosti, ugotavlja J. Dežman, toda na kratko lahko povemo, da se tukaj, zgolj strokovno gledano, pripravlja impozantna zbirka t. i. ljudske umetnosti, praviloma na marijansko temo. O tem bi seveda morali svoje reči umetnostna zgodovina in etnologija.

Jože Dežman pa se je posvetil ubesedenim izrazom marijanske pobožnosti. »Največ zapisanih besed je shranjenih v več stotih romarskih knjigah,« pravi. »Knjige so začele nastajati leta 1957. Uvedli so jih potem, ko so prenovili kapelico, da ljudje ne bi več pisali po zidovih in slikah. Romarjem so se priljubile. V skoraj petih metrih zvezkov je več sto tisoč romarskih zapisov – od podpisov do prošenj in zahval. Če so spredaj navedene številke napeljale k misli, da so »Brezje najpomembnejše slovensko duhovno središče,« ga k tej trditvi navede vsebina teh zapisov. Iz njih se nam enkratno odpira duhovno življenje Slovencev v vsej njihovi pristnosti trenutnega navdiha in razpoloženja, ko ni časa za izumetničeno frazarjenje ali umetniško piljenje. Čutiti je nekaj urednikove zadrege zaradi manjkajočih ločil in pomanjkanja znanja pravopisa. Toda če pomislimo, da misli zapisujejo ljudje večinoma v naglici, saj za njimi že čaka drugi na vrsto ali tudi želijo, da bi drugi ne opazili, da je kaj zapisal, tretji spet slabo vidi, ker bi moral natakniti na nos druga očala, je del teh pomanjkljivosti pripisati čisto opravičljivim okoliščinam. Seveda so tudi taka lahko izjemna kost za slaviste, predvsem z vidika literarjenja, ki kategorialno zadnji čas dobiva vedno bolj izrazito fiziognomijo v strokovnih razpravah, ki se navezujejo na slovstveno folkloro.

Teoretično podstavo je dobilo v razpravah o pesnjenju med drugo svetovno vojno, nov zagon mu je dala odlična diplomatska naloga Danice Teraž, izredne študentke na mariborski slavistiki, o nagrobnih napisih v občini Sevnica in s tukajšnjo knjigo opisane romarske knjige prihaja na razpolago tretja vrsta gradiva, ki se poraja v človekovih mejnih življenjskih položajih in priznati je treba, da je ravno to gradivo najbolj neposredno, najmanj razumsko ali ustvarjalno ali tradicijsko predelano, čeprav seveda še zmeraj ostaja znotraj določenih vzorcev izražanja, kar se da lepo razbrati iz objavljenih primerov. Škoda, da jih urednik ni preštel, verjetno jih je več tisoč. Zanimivo bi bilo vedeti, ali jih je v smiselne skupine Mariji, Zdravje, Ljubezen, Družina, Promet, Učenje in delo, Za dom, srečno pot in pravico, Skupnost, Zgodovina, Vera, Pesem, razvrščal »na roke« ali s pomočjo računalnika. Znotraj teh je snov razvrščena še bolj na drobno, kar pripomore k njeni večji preglednosti. Ti vpisi so vsekakor prvovrsten vir za raziskovanje slovenske ljudske religioznosti zadnjih štirideset let in še za celo vrsto tem iz slovenske duhovne kulture. Lahko smo hvaležni Jožetu Dežmanu, da s svojo knjigo opozarja nanje in s tem dviga v kulturološko zavest novo sestavino slovenske množične ustvarjalnosti.

Knjigo je oblikoval Boris Ahac, fotografije je oskrbel Tomaž Lauko, založil jo je Skriptorij KA, Hiša odprtih vrat, Radovljica, d.o.o. in v seriji Gorenjski kraji in ljudje pri Gorenjskem muzeju v Kranju, posebne zasluge zanjo pa ima seveda Frančiškanski samostan na Brezjah, ki je dovolil objaviti rokopisno gradivo in dal na razpolago fotografije iz svojega arhiva.

Marija Stanonik

ROŽANA ŠPEH, Šupeter je na lepa vas, Zbirka ljudskih pesmi iz slovenske Istre, Ljubljana, Založba KRES, 1999, 288 strani, notne transkripcije, fotografije

Avtorica Rožana Špeh je po poklicu profesorica in poučuje na sečoveljski osnovni šoli. Poleg tega je organistka in zborovodkinja in, kot se predstavi v predgovoru, tudi zavzeta zbiralka ljudskih pesmi iz domače svetopetrške ter iz okoliških vasi, razsejanih po severni Istri. Plod tega dela se nam predstavlja v precej zajetni knjigi, kjer je zbranih 205 pesmi. Kjer se je ohranila melodija, je zapisana tudi melodična transkripcija. Vse je zapisano v istrskem – domačem narečju, v takšnem, kakršno se sliši med Istrani. Pesmi so razvrščene po vsebini, ob vsaki je tudi kratek uvod, v katerem so razložene različne priložnosti, ki so jih spremljale določene pesmi. Tako je v vsebinskem sklopu *kolednice* zapisano, kdaj, kako in kdo je koledoval; kakšne pesmi pozna istrsko otroško izročilo, je zapisano v osemtridesetih pesmih v poglavju *Otroške pesmi*. Vsakdanjika si ne znamo predstavljati brez zvonjenja, sploh pa ne večjih cerkvenih praznikov, ko se iz zvonikov sliši praznično zvonjenje, imenovano pritrkavanje oz. *klenpenanje*, kot mu pravijo v Istri. Iz oponašanja zvonov so nastale različne pesmice, ki se razlikujejo od vasi do vasi, od pokrajine do pokrajine. Ljubezenske pesmi so pri vseh narodih najbolj pogoste. Rožana Špeh jih je razdelila na več skupin: domače istrske, istrske variante splošno slovenskih, dvojezične, tiste, ki vsebujejo italijanske besede, in ljubezenske pesmi, ki so prišle od drugod, ne da bi se kaj dosti spremenile. Sledi poglavje svatovskih pesmi, ki so in še spremljajo svatovske šege, zapisanih je tudi nekaj mrliških pesmi, v drobcih ohranjenih do današnjih dni. Pripovednih pesmi naj bi se v Istri ohranilo malo, z nekaterimi različicami so zbrane v poglavju *Pripovedne pesmi*. Kar nekaj pesmi z nabožno vsebino je zbranih v poglavju *Nabožne pesmi, ljudske molitve in ponarodele romarske pesmi*, ki so se in se še pojejo največkrat ob bogoslužju in ob verskih obredih. Sledijo žalostne vojaške pesmi, tri domoljubne pesmi so zapisane v poglavju *Ljubi domači kraj*. Tako kot v kratkih uvodih k posameznim poglavjem imajo nekatere posamezne pesmi tudi razložene šege, ki so spremljale pesmi. Na koncu vsake pesmi sta navedena informator in kraj zapisa zapete pesmi. Na